

Datum

2018-03-05

Diariennr (åberopas)

A.566.388/2017

Saknr

000

Er referens

Ju2017/08898/Å

Polismyndigheten

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Remissvar av delbetänkande Hemlig dataavläsning - ett viktigt verktyg i kampen mot allvarlig brottslighet (SOU 2017:89)

Inledning

Polismyndigheten ställer sig i allt väsentligt positiv till förslaget om införandet av hemlig dataavläsning (HDA). Att införa verktyget HDA är nödvändigt för att effektivt kunna bekämpa, utreda och lagföra allvarlig brottslighet och Polismyndigheten kan till stor del ansluta sig till de överväganden och förslag som redovisas i utredningen.

Polismyndigheten ser dock problem med att kunna tillämpa det nya regelverket i praktiken i de delar som belyses nedan. Remissvaret har utgått från betänkandets disposition.

9.5.3 De uppgifter som kan läsas av med hemlig dataavläsning

Hemlig dataavläsning för att ta del av kameraövervaknings- och rumsavlyssningsuppgifter (sid. 318 ff)

Polismyndigheten förstår i och för sig den bedömning som gjorts av utredningen med beaktning att det kan uppstå allvarligt ökade risker för den personliga integriteten. Problemet är att regleringen gällande att ta del av kameraövervaknings- och rumsavlyssningsuppgifter för elektronisk kommunikationsutrustning som är bärbar (t.ex. mobiltelefoner och laptops) riskerar att bli verkningslös om det finns ett platskrav för att ta del av dessa. Den elektroniska kommunikationsutrustningen som en person bär med sig och som HDA:n avser, förflyttar sig inom ett ganska stort och odefinierat geografiskt område. Det skulle från myndighetens sida krävas mycket omfattande spaningsresurser, vilka i sig skulle innebära ett integritetsintrång, för att veta var den misstänkte befinner sig vid tillfället som rumsavlyssningen eller kameraövervakningen ska verkställas.

Idag uppstår problem vid beslut om hemlig rumsavlyssning t.ex. när den misstänkte stämmer möte på en plats och därefter bestämmer sig för en annan mötesplats. Då kan det uppstå behov av att ompröva ett tidigare fattat beslut med mycket kort varsel. Motsvarande problem kommer att kvarstå med den före-

slagna HDA. Polismyndigheten anser därför att beslut om hemlig rumsavlyssning bör gälla person och inte plats.

För hemlig kameraövervakning är det i likhet med hemlig rumsavlyssning ett lika stort problem (vilket belyses nedan under 10.8) när det finns begränsningar i dagens reglering för hemlig kameraövervakning i bostad. Vet man inte med säkerhet att personen inte befinner sig i en bostad finns risken att detta blir svårt att tillämpa.

10.6.4 Hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen

Enligt 2 och 3 §§ lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet (IHL) gäller som krav för inhämtning av vissa uppgifter om elektronisk kommunikation att åtgärden ska vara av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka viss i paragraferna närmare angiven brottslig verksamhet. Eftersom hemlig dataavläsning i huvudsak är en metod för att verkställa de hemliga tvångsmedel som det redan i dag finns lagstöd att besluta om har utredningen haft som utgångspunkt att när hemlig dataavläsning ska få användas för att läsa av eller ta upp uppgifter som får hämtas in efter tillstånd till andra hemliga tvångsmedel bör motsvarande möjligheter och krav gälla för hemlig dataavläsning som gäller för de ”bakomliggande” tvångsmedlen (s. 346 och 360).

Det är mot den bakgrunden svårt att förstå varför utredningen ansett att det finns skäl att ställa högre krav på åtgärdens betydelse och lagt fram ett lagförslag om att åtgärden måste vara av synnerlig vikt för att hemlig dataavläsning ska få användas i motsvarande inhämtningsfall (se föreslagna 10 §).

Enligt Polismyndighetens mening saknas det anledning att frångå den redovisade huvudprincipen varför det vid hemlig dataavläsning i inhämtningsfallen bör vara tillräckligt att åtgärden är av särskild vikt.

10.8 Tillträdestillstånd

För installation elektroniskt

Enligt utredningen ska rätten kunna meddela tillträdestillstånd för att brottsbekämpande myndighet i hemlighet ska kunna installera tekniska hjälpmedel på en plats som annars skyddas mot intrång. I de fall de tekniska hjälpmedlen kan installeras elektroniskt och ett intrång i ett fysiskt utrymme inte behövs utgår Polismyndigheten från att det inte behövs ett särskilt tillträdestillstånd utan att beslut om HDA (utan tillträdestillstånd) omfattar sådant intrång. För att undvika missförstånd behövs emellertid förtydligande i denna fråga.

Hemlig kameraövervakning i bostad

Det finns en risk att regleringen om HDA avseende kameraövervakningsuppgifter genom hemlig kameraövervakning blir tandlös. Av förarbeten (bl. a. prop. 2007:08:163 s. 72) framgår att det finns begränsningar beträffande kameraövervakning i bostad då det är straffbart att tränga in i någons bostad för

att där montera en dold övervakningskamera. Detta kan innebära att möjligheten att få bevisning angående vem som använder – eller vem som inte använder – en specifik mobiltelefon eller laptop begränsas avsevärt t.ex. avseende ljusskygga verksamheter som mestadels görs i en bostad, i vart fall om det på samma sätt är straffbart att placera programvara i en persons mobiltelefon eller laptop för att möjliggöra att bild tas med utrustningens kamera. Om regler om HDA införs behöver regleringen om kameraövervakning ses över alternativt att förtydligande ges i ovan beskrivna hänseende.

Platskrav tillträdestillstånd

Om problemet som belyses under punkten 9.5.3 ovan inte tas i beaktning och att beslutet avseende plats inte istället kopplas till en person är verkställigheten för att installera en hårdvara på någons elektroniska kommunikationsutrustning många gånger väldigt svår. Det kan röra sig om att ett tillfälle plötsligt infinner sig och då måste den brottsbekämpande myndigheten agera snabbt. Att invänta tiden för tillträdestillstånd genom beslut från domstol blir då alltför tidskrävande och tillfället som öppnade sig riskerar att gå förlorat. Att här ge åklagare rätt att interimistiskt ge tillstånd skulle kunna i vart fall ge tvångsmedlet i ovan nämnda situation en bättre förutsättning för att överhuvudtaget kunna genomföras.

10.9.3 vem som ska ansöka om tillstånd till hemlig dataavläsning

Polismyndigheten har ingen erinran mot att beslutsfattande enligt IHL läggs hos annan myndighet. Som tidigare framförts av Polismyndigheten i remissvar till delbetänkandet Datalagring – brottsbekämpning och integritet (SOU 2017:75)¹ finns det skäl att överväga om åklagare är den lämpligaste funktionen eftersom åklagare i dag inte sysslar med underrättelseverksamhet. Av denna anledning bör det vara ett begränsat antal åklagare som handlägger dessa ärenden så att det kan säkerställas att de har den nödvändiga utbildning och kunskap om underrättelseverksamhet som krävs för att handlägga frågan och ansöka om tillstånd hos domstol. Tidigare erfarenheter vid kontakter mellan underrättelsetjänsten och åklagare visar att det finns ett mycket stort kunskapsgap, vilket i handläggningen riskerar att motverka underrättelsetjänstens syfte. Om ansökan ska göras av åklagare bör det gällande inhämtning i syfte att förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet, lämpligen handläggas särskilt utpekade åklagare. Detta med hänsyn till att underlag för ansökan kommer att bygga på underrättelseinformation och informationen som hämtas in är extra känslig.

11.3.5 Territorialitetsprincipen vid exekutiv jurisdiktion

Utredningen bedömer att trots att det finns starka skäl att ändra den svenska tolkningen av territorialitetsprincipen vid exekutiv jurisdiktion framstår det som inte lämpligt att göra det lagstiftningsvägen inom ramen för denna utredning. Inte heller i betänkandet Beslag och husrannsakan – ett regelverk för dagens (SOU 2017:100) föreslås nya regler på detta område.

¹ Dnr A495.504/2017

Polismyndigheten anser, i likhet med utredningen, att i och med att den svenska hållningen blir oförändrad så blir också effektiviteten av HDA begränsad gällande elektroniskt lagrade uppgifter. Tolkningen idag är att det endast bör ske i sällsynta undantagsfall och då man med säkerhet vet var uppgifterna är lagrade. Problemet är att lokaliseringen av var uppgifterna befinner sig inte är statisk. Den rent faktiska platsen för lagringen kan förändras över tid och det är även fullt troligt att lagringen sker på mer än en plats och att dessa platser kan finnas i olika länder. Polismyndigheten anser att en ny lagstiftning krävs där brottsbekämpande myndigheter ges tillgång till elektroniskt lagrade uppgifter med utgångspunkt där uppgifterna finns tillgängliga för den misstänkte eller där den misstänkte haft accesspunkt. För det fall att den nu rådande tolkningen kvarstår befaras HDA för inhämtning av elektroniskt lagrade uppgifter bli verkningslös.

12.1.2 Ekonomiska konsekvenser av förslaget om hemlig dataavläsning

Ökade kostnader för brottsbekämpande myndigheter som ska verkställa hemlig dataavläsning

Utredningen menar att kostnaderna för de brottsbekämpande myndigheterna kommer att öka till cirka 100 miljoner kronor årligen vid införandet av HDA. Utredningen kommer trots detta fram till att de kostnadsökningar som hemlig dataavläsning medför bör, efter fördelning mellan myndigheterna, rymmas inom befintliga anslag.

Polismyndigheten vill i detta sammanhang framhålla att myndigheten i dag inte har möjlighet att finansiera verkställighetskostnaderna inom befintlig anslagsram utan att göra avkall på annan verksamhet. Om den kostnadsökning som hemlig dataavläsning innebär ska rymmas inom befintliga anslag kommer annan verksamhet att behöva bortprioriteras, vilket kommer att få mycket negativa konsekvenser. Det är därför nödvändigt att Polismyndigheten tillförs ytterligare anslagsmedel. Polismyndigheten kan återkomma till detta i annat sammanhang.

13.1 Förslaget till lag (2019:00) om hemlig dataavläsning

1 § andra stycket (Definitioner) och 10 § tredje stycket (Förebyggande, förhindrande och upptäckande av brottslig verksamhet)

Polismyndigheten ser att ett klargörande i förarbetena behövs gällande *informationssystem* som tillhör någon som enligt lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation (LEK) tillhandahåller ett elektroniskt kommunikationsnät eller en elektronisk kommunikationstjänst.

I författningsförslaget 1 § andra stycket anges vad som avses med informationssystem och i första punkten anges elektronisk kommunikationsutrustning, som kan var t.ex. en mobiltelefon eller surfplatta. Om abonnenten av en elektronisk kommunikationsutrustning ingått ett avtal med operatören om abonnemang med tillhörande elektronisk kommunikationsutrustning ägs denna, innan allt är slutbetalt, av operatören.

I 10 § tredje stycket anges, att åtgärden inte får avse uppgifter i informations-system (kommunikationsutrustning) som tillhör (ägs) av operatör. Är den elektroniska kommunikationsutrustningen i sig att anse som ett kommunikationssystem och tillhör den operatören som tillhandahåller tjänsten vid kreditavtal? Ett förtydligande krävs så att ovan beskrivna inte hindrar att HDA kan verkställas för de situationerna.

18 § (Medverkan)

Polismyndigheten ansluter sig till det särskilda yttrandet (sid. 594) som givits till utredningen av b.l.a. Polismyndighetens experter.

Avseende kostnader som uppstår vid medverkan enligt den föreslagna 18 § ska den som är anmälningspliktig enligt 2 kap. 1 § LEK ha rätt till ersättning, vilket ska betalas av den verkställande myndigheten. Polismyndigheten har för avsikt att hemställa om att en reglering avseende ersättning till den som är anmälningspliktig enligt 2 kap. 1 § LEK sker för HAK, HÖK och IHL i de fall detta inte regleras redan idag. Reglering om ersättning för verkställighet om HDA bör i likhet med övriga hemliga tvångsmedel ses över.

Rikspolischefen Anders Thornberg har beslutat detta yttrande efter föredragning av juristen Anna Olander Selldén. I den slutliga handläggningen har avdelningschefen Martin Valfridsson, juristen Tony Back, juristen Pär Runemar och gruppchefen Linda Siljedahl deltagit.

POLISMYNDIGHETEN

Anders Thornberg

Anna Olander Selldén

Kopia till:
Justitiedepartementet, PO
Rikspolischefens kansli
Arbetsstagarorganisationerna